

MAGHIARI DIN ROMÂNIA (23 AUGUST 1944 – 7 FEBRUARIE 1945).

Fănică BOB

Résumé:

Les traditions démocratiques de l'état roumain, l'égalité devant la loi et les droits de ses citoyens, sans distinction a des minorités ethniques, ont leurs origines dans la période entre de deux guerres. Les citoyens roumains d'origine hongroise, pourraient bénéficier de ces droits prévues par la Constitution de la Grande Roumanie en 1923. Politique e militaire que les circonstances de la Roumanie et la Hongrie, alliés devenir de l'Allemagne dans la seconde guerre mondiale. Le révisionnisme promu par la Hongrie, en ce qui concerne les revendications territoriales en Transylvanie et le manque de loyauté envers les citoyens roumains d'origine hongroise de l'état roumain, ont nui aux relation entre les deux pays voisins. Vienne Dictate 30 août 1940, nécessaire l'élimination de la Roumanie a la Hongrie de 44.000 kilomètres carrés d'un territoire, appelé la Transylvanie du Nord, où l'état hongrois a poursuivi une politique de magyarisation en vigueur, e la persecution de de l'élément roumain. Beaucoup de blamer les hongrois de Transylvannie des actes de repression du Nord ont échappé des sanctions et des punitions. Groupe formant appelé Populaire Hongroise de l'Union (anciennement Madosz), ils entrèrent dans le Parti Communiste controlee coalition appelée le Front Démocratique National, bénéficier de la protection et le soutien de l'Union Soviétique. L'Act d'état du 23 août 1944, la Roumanie a emerge de l'alliance avec l'Allemagne de rejoindre la coalition anti-hitlerienne. Après la mise en oeuvre des dispositions continues dans la Convention d'Armistice, en vertu de laquelle certaines categories de personnes sont privées de leur liberté, les autorités roumaines ont arête et interne dans un premier temps, les citoyens et les hongrois de souche. Pour un grande partie de leur liberation, aussi sûrement prouver aux documents d'archives, etre la source d'images aussi le soutien au Parti Communiste Roumain. Avec le soutien soviétique, le décret legislative du 7 février 1945 relative au statut des nationalités, les citoyens roumains d'origine hongroise, defiant le principe de la morale et l'éthique des droits de citoyenneté don't bénéficient les critères ethnique

Mots clés:

La Transylvanie du Nord, Diktat de Vienne, L'Act du 23 août 1944, Convention d'Armistice, Front National Démocratique, L'Union des Travailleurs des Hongrois de Roumanie (Madosz), Populaire Hongroise de L'Union, Statut des nationalites, Parti Communiste Roumain, Commission de Contrôle des Alliés.

Menirea cetățenilor de altă etnie ori naționalitate decât cea majoritară, nu este de a dezintegra state și națiuni ce le oferă protecție, acționând sub îndrumarea statelor de care sunt unite prin legături etnice. Acționând și conlucrând în spiritul toleranței, al

respectului pentru lege, valorile democratice și statul de drept, cetățenii români indiferent de etnie, religie ori naționalitate, pot să dea satisfacție sentimentului de unitate, siguranță și securitate națională, în Europa diversităților și interdependențelor naționale.

Tradițiile democratice în acest sens, stau în legislația adoptată de România după Marea Unire, ce consacră din punct de vedere juridic, egalitatea tuturor cetățenilor săi, indiferent de naționalitate religie sau limbă. Potrivit Constituției României Mari, deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și limbă, nu constituiau o piedică spre a dobândi drepturi politice și civile, și de a le exercita¹.

Articolul 8 al Constituției din 1923 prevedea: toți românii fără deosebire etnică, de limbă sau religie, sunt egali înaintea legii². După înfăptuirea României Mari, Partidul Maghiar constituit la 28 decembrie 1922 cunoștea - ca și celelalte organizații politice create în rândul minorităților naționale, importante frământări și sciziuni. În iunie 1933 se crea Opoziția Partidului Maghiar, care în 1934 se transforma în Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz), devenită organizație legală a P.C.R. aflat în ilegalitate³.

În cadrul acțiunilor de propagandă iredentistă, inițiate de guvernul Ungariei după 1920, erau antrenați și cetățeni români de etnie maghiară, ce preluau materiale cu caracter revizionist editate în Ungaria, pe care le răspândeau în rândul populației maghiare din Transilvania⁴. Angajate în război alături de Germania pe frontul de răsărit, România și Ungaria au inițiat contacte cu Aliații, și au întreprins demersuri pe lângă reprezentanții diplomatici ai Națiunilor Unite, în condițiile în care dezastrul de la Stalingrad (septembrie 1942-februarie 1943), le agravaseră situația. În acest context, telegrama ministrului român în Portugalia Victor Cădere, trimisă ministrului de externe român în 22 octombrie 1943, consemna că agenții celor două țări – România și Ungaria – se spionau reciproc⁵.

Analizând situația României în raport cu Puterile Aliate, același ministru român la Lisabona, întrevedea în telegrama sa din 28 aprilie 1944, un statut mai bun al acesteia decât al Ungariei, privind posibilitatea retrocedării Transilvaniei⁶.

Apropierea trupelor sovietice de teritoriul românesc, crea o vie agitație în rândurile Partidului Comunist, în primăvara și vara lui 1944, a cărui activitate era prezentă și în Ardeal⁷. Raportul întocmit de Constantin Pârvulescu în 10 august 1953, în calitate de șef al comisiei controlului de partid, privind rezultatul asupra cercetărilor celor arestați în anii 1941-1943 în Ardealul de Nord, trage concluzii și oferă informații relevante, chiar dacă raportul poate fi subordonat unor considerente ideologice și de partid. Armatele horthyste erau primite cu ample manifestații de către populația maghiară,

¹ Ioan Scurtu, *Minoritățile naționale din România (1918-1938)*, în „Studii și Articole de Istorie”, nr. LXIV/1999, p. 75.

² Ioan Murar, *Constituțiile Române*, București, Regia Autonomă „Monitor Oficial”, 1995, p. 64.

³ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 78.

⁴ *Ibidem*, p. 84.

⁵ Marin Radu Mocanu, *România, marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente*, București, Arhivele Statului, 1994, p. 97.

⁶ *Ibidem*, p. 93.

⁷ *Ibidem*, p. 228.

Dictatul de la Viena din 30 august 1940, fiind prezentat ca un act de eliberare națională⁸. Muncitori, funcționari și intelectuali români, erau concediați de la locurile de muncă, și înlăturați din funcții. Școlile și instituțiile culturale românești erau supuse unei politici de maghiarizare⁹.

Regimul horthyst infiltra agenți și informatori, în rândurile organizațiilor P.C.R. din Ardeal, în fapt foști membrii P.C.R., fiind recrutați în slujba serviciilor horthyste de spionaj¹⁰. Iuliana Szabo de pildă, membră P.C.R. din 1937, era recrutată ca informator al contraspionajului horthyst, imediat după Dictatul din 30 august 1940. Tomor Francisc organizase o rețea de informatori în rândul muncitorilor de la Căile Ferate Maghiare din Cluj¹¹. Mulți membri P.C.R. și U.T.C. în organizațiile din Ardeal, activaseră ca informatori în slujba serviciilor horthyste de spionaj, înainte de Dictatul de la Viena¹², plasați în diverse organizații culturale și sportive, răsplătiți fiind după Dictatul din 30 august 1940, cu importante funcții și responsabilități, sub administrație horthystă¹³.

După lovitura de stat din 23 august 1944, în urma căreia mareșalul Antonescu era arestat, noul guvern condus de generalul Constantin Sănătescu, anunța ruperea relațiilor cu Germania și alăturarea la Națiunile Unite. Decretele-lege de amnistie generală politică și militară a tuturor infracțiunilor săvârșite de la 1 Decembrie 1918, și de desființare a lagărelor de concentrare pe întreg teritoriul țării, erau adoptate în noaptea de 23-24 august 1944. Se dispunea eliberarea imediată fără nici o formalitate, a celor condamnați pentru activitate antifascistă, democratică și revoluționară. Se suspendau toate dispozițiile privind fixarea obligatorie a domiciliului, ca și celelalte măsuri de îngrădire a libertății individuale. Odată cu angajarea țării în război, alături de statele din Coaliția Națiunilor Unite, începeau a fi internați în vechile centre de detenție, printre alte categorii, cetățenii germani și maghiari cu reședința în România, ca și cetățenii români de naționalitate germană și maghiară ce colaboraseră cu hitleriștii¹⁴.

În noua conjunctură politico-militară de după 23 august 1944, supravegherea și izolarea supușilor statelor devenite inamice, și a cetățenilor români de etnie germană și maghiară, ce manifestase ostilitate față de țara în care trăiau, erau justificate din punct de vedere al organelor de siguranță ale statului. Ulterior însă, ele au fost extinse asupra altor categorii de persoane, învinuite pe nedrept de colaborare cu guvernul Antonescu și statele devenite inamice, private abuziv de libertate, în condițiile în care noțiunile de colaboraționist și criminal de război, nu erau precis definite.

La începutul lui septembrie 1944, germanii și maghiarii arestați în zilele precedente, erau transferați din lagărele improvizate de muncă, în fostul lagăr de concentrare de la Târgu Jiu. Cercetările asupra documentelor de arhivă întreprinse de istoricul Dumitru Șandru, arată că internările în acest lagăr încep din 6 septembrie 1944¹⁵. Sunt aduși aici

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., Secția Administrativ-Politică, dos. 51/1953, f.2.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, f. 3.

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibidem*, f. 3-4.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Dumitru Șandru, *Metamorfozele gulagului românesc. Centrele de internare 1944-1945*, în „Arhi vele Totalitarismului”, nr. 1-2/1994, p. 8.

¹⁵ *Ibidem*.

toți supușii germani și unguri, împreună cu familiile lor, exceptând cei de origine evreiască, persoanele arestate putând lua cu ele cel mult 50 kg de produse absolute necesare traiului¹⁶.

Potrivit deciziei ministeriale publicată în Monitorul Oficial din 26 octombrie 1944, din punct de vedere juridic înființarea lagărului de la Târgu Jiu, trebuia să asigure punerea în aplicare, a dispozițiilor cuprinse în articolele 2, 14 și 15 din Convenția de Armistițiu, semnată în 12 septembrie 1944, ce impuneau autorităților române, obligația aplicării de pedepse privative de libertate, anumitor categorii de persoane. Invocând neîncrederea în capacitatea administrației guvernamentale, de a apăra drepturile minorităților naționale, și de a preveni conflictele interetnice, sovieticii n-au permis guvernului reintegrarea Transilvaniei de Nord, în structurile administrative ale țării. În baza art. 18 al Convenției de Armistițiu, Comisia Aliată de Control, delegase în reședințele de județe ofițeri sovietici, împuterniciți cu misiunea de a supraveghea executarea dispozițiilor acesteia. În acest sens, delegații sovietici recepționau bunurile Germaniei și Ungariei pe teritoriul țării, controlau tabelele cu persoanele deținute în închisori și în alte locuri de detenție, pe cele cu persoanele eliberate, urmăreau în mod riguros și permanent, toate internările și eliberările din centrele de detenție¹⁷.

Începând cu 4 octombrie 1944, se întocmeau tabele incluzând diverse categorii de cetățeni români, prezumtivi a li se administra pedepse privative de libertate, printre aceștia fiind și cei retrași cu trupele germane și maghiare, după 23 august 1944, cu referire numai la etnicii germani, nu și la cei unguri¹⁸. Dacă prigoana împotriva primilor, a culminat cu deportarea în lagărele de pe teritoriul sovietic a cca 70000¹⁹, persecuțiile din rândul etnicilor maghiari, nu au atins nici pe departe asemenea proporții.

În stenograma ședinței Consiliului de Miniștrii, din 4 aprilie 1945, ce lua în discuție situația funcționarilor de etnie germană și maghiară, internați în lagăre sau deportați, se aprecia că sunt mai vinovați cei de etnie maghiară, ce ar trebui epurați, spre deosebire de cei germani ce ar putea fi doar disponibilizați²⁰. De remarcat că demonstrații la manifestația Partidului Național Țărănesc din 29 octombrie 1944, purtau pancarte pe care era scris „Jos fascismul unguresc camuflat în Madosz”, lozinci condamnate și apreciate drept șovine de „Scânteia” din 30 octombrie 1944²¹. Pe de altă parte în nota sa informativă din 28 aprilie 1944, ministrul român la Lisabona Victor Cădere, atrăgea atenția asupra posibilității ca ungurii să încerce „să joace cartea roșie în ultimul moment, așa cum au făcut și în 1919 cu Bela Kun”²².

La 6 octombrie 1944, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz), adera la platforma Frontului Național Democrat propusă de Frontul Unic Muncitoresc²³. La 17 decembrie 1944, avea loc la București primul congres organizat

¹⁶ *Ibidem*, p. 14.

¹⁷ *Ibidem*, p. 10.

¹⁸ *Ibidem*, p. 15-16.

¹⁹ Șerban Rădulescu-Zoner, Daniela Bușe, Beatrice Marinescu, *op.cit.*, p. 37.

²⁰ *Arhivele Naționale ale României*, fond “Președinția Consiliului de Miniștrii”, dos. 4/1945, f.145.

²¹ Șerban Rădulescu-Zoner, Daniele Bușe, Beatrice Marinescu, *op. cit.*, p. 39.

²² Marin Radu Mocanu, *op. cit.*, p. 97.

²³ Șerban Rădulescu-Zoner, Daniele Bușe, Beatrice Marinescu, *op. cit.*, p. 25.

de Uniunea Populară Maghiară din România, noua titulatură a Madosz-ului. Erau aleși președinți de onoare printre alții: mareșalul sovietic Malinovschi, vicepreședintele Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza, și liderul comunist Vasile Luca²⁴.

Maghiarii cereau în moțiunea adoptată printre altele: desființarea detașamentelor de muncă, eliberarea din lagăre a maghiarilor democrați din România, reprimirea în funcțiuni a maghiarilor, întrebuiințarea limbii maghiare în contact cu autoritățile. Președintele Uniunii Populare Maghiare din întreaga țară era ales Gyorgy Durka²⁵. Nota informativă a Direcției Generale a Poliției din 9 noiembrie 1944, vorbea de o adunare restrânsă a partidului Madosz desfășurată la Sfântu Gheorghe, la sediul Partidului Comunist în ziua de 22 octombrie același an, și unde participanții maghiari erau îndemnați la unire în jurul acestui partid, pentru apărarea drepturilor lor²⁶. Se preciza totodată în luările de cuvânt din cadrul adunării, că până la acea dată nu se constituise un guvern democratic, care să ofere maghiarilor drepturi²⁷.

Și în capitală avea loc o adunare restrânsă a membrilor Uniunii Populare Maghiare, fostul Madosz, în ziua de 24 noiembrie 1944, la sediul acestei organizații²⁸. În declarația adoptată aici se sublinia că „guvernul va fi de scurtă durată”, și că „în viitorul guvern va fi reprezentată și organizația U.P.M., respectiv minoritatea maghiară din România, prin cel puțin un ministru”²⁹. Observăm anticiparea căderii guvernului de către organizația U.P.M., și motivația acesteia, similară cu cea afișată de P.C.R. că „nu reprezintă interesele democrației”.

Indiciile scot în evidență colaborarea și coordonarea activității U.P.M. (fostul Madosz), cu cea a P.C.R., ceea ce presupune informarea promptă și prealabilă a organizației maghiare, privind iminenta cădere a guvernului. În acest sens, deosebit de relevant pare a fi memoriul Comitetului Central al Uniunii Populare Maghiare, din 14 noiembrie 1944, adresat Consiliului Frontului Național Democrat, prezentat în același timp nu guvernului în funcție, ci miniștrilor Gheorghe Vlădescu-Răcoasa (departamentul minorităților naționale) și Petru Groza (vicepreședinte al Consiliului de Miniștri la acea vreme)³⁰.

Interesele U.P.M. priveau colaborarea nu cu guvernul, ci cu miniștrii controlați de F.N.D. și implicit de P.C.R. „Vă asigurăm de loialitatea și de sprijinul naționalității noastre”³¹, precizează memoriul semnat de președintele C.C. al U.P.M. Kurko Gyarfás. Se arată apoi, că numeroși secui au dezertat atunci părăsind armatele fasciste, la îndemnul activiștilor Madosz, ascunzându-se în păduri și așteptând armatele sovietice, care îi elibera, pentru ca apoi să fie ridicați de autoritățile militare române, arestați și internați în lagăre³². „Sub guvernele dictatoriale și sub cel prezent, bărbații din satele maghiare de la 16-60 ani, au fost duși în tabere de muncă, lipsind câmpurile agricole de

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Arhivele Naționale ale României*, fond “Direcția Generală a Poliției”, dos. 3/1944, f.20.

²⁶ *Ibidem*, f.1.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, f.3..

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Arhivele Naționale ale României*, fondul Madosz (U.P.M.)-microfilme, rola 376, codul 404-427, f.10.

³¹ *Ibidem*, f.11.

³² *Ibidem*.

brațe de muncă”³³, se precizează în memoriu. Sunt reclamate și contestate de asemenea: ridicarea și internarea în tabere de muncă a meseriașilor și muncitorilor maghiari, „mulți aflați în fruntea organizațiilor democratice”³⁴, rechizițiile discriminatorii aplicate la sate țărănilor unguri, închiderea școlilor maghiare, imposibilitatea folosirii limbii maghiare în contact cu autoritățile, îngrădirea difuzării ziarului maghiar „Nepi Egység”, omiterea deliberată a cetățenilor români din registrele de naționalitate, pentru a fi internați ca cetățeni maghiari³⁵.

De precizat că regimul juridic al statului roman, era cel impus prin Convenția de Armistițiu, ale cărei dispoziții obligau statul roman, la măsuri vizând cetățenii maghiari ori cei români de etnie maghiară. În ceea ce privește dezertarea secuilor, și ascunderea acestora în păduri – fie civili însoțind armatele inamice în retragere, fie mobilizați și înrolați în cadrele armatelor ungare ori germane – acestea s-au putut desfășura în condițiile în care capitularea Ungariei (ce va încheia armistițiul în 20 ianuarie 1945), și înfrângerea Germaniei erau foarte aproape. Nota Direcției Generale a Poliției, întocmită în 12 decembrie 1944, arăta că Partidul Comunist prin conducerea sa, a informat conducerea U.P.M. că ungurii internați în lagăre de muncă vor fi eliberați, în locul lor urmând a fi puși la muncă „fasciști și hitleriști internați precum și prizonierii germani”³⁶. Nota preciza că există un ordin în acest sens al Marelui Stat Major, dat în ziua de 2 decembrie același an, și că Partidul Comunist prin observatorul său politic, va urmări executarea întocmai a acestui ordin³⁷. Nota vorbește de instrucțiuni date de P.C.R. conducerii Madosz-ului, ceea ce denotă relații de subordonare politică existente între cele două organizații, acceptate probabil cu prețul eliberării ungarilor din lagărele de muncă. Instrucțiunile sunt de a înștiința pe etnicii unguri, prin curieri, să părăsească fără nici o formă locurile de muncă, întrucât nu se vor putea lua măsuri contra lor³⁸.

Instrucțiunile se încadrau într-o strategie mai largă a P.C.R. și a grupărilor aservite, privind împărțirea prin forță a pământurilor la sate, preluarea prin forță a controlului asupra primăriilor și prefecturilor, acțiuni ce urmăreau destabilizarea autorităților publice, aflate atunci în plin proces de desfășurare. Pare evidentă apoi și protecția pe care foștii horthyști, o găsesc în rândurile Uniunii Populare Maghiare, fiind puși la adăpost de eventualele acuzații de colaboraționism ori fascism. Nota Serviciului de Informații din 14 decembrie 1944, arăta de pildă că agenți de propagandă ai organizației „Madosz”, difuzau printre maghiari zvonul că Ardealul va rămâne în continuare sub stăpânire maghiară, aceasta urmând să aibă tot sprijinul din partea Partidului Comunist din România³⁹.

În ceea ce privește eliberarea ungarilor din lagărele de muncă, pare relevantă cererea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul comunicațiilor la acea dată, în ședința Consiliului de Miniștri din 22 decembrie 1944, de a se realiza o selecție în rândul prizonierilor de război - cetățeni români de etnie maghiară – ce s-au retras din Ardealul de Nord urmând armatele horthyste, în scopul eliberării unora dintre ei, pentru

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, f.12.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Arhivele Naționale ale României*, fond Direcția Generală a Poliției, dos.3/1944, f. 8.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, f. 13.

satisfacerea nevoilor de exploatare transporturi și comunicații, ale Regiei Autonome C.F.R.⁴⁰ Dinu C. Brătianu, ministrul producției de război, atrăgea atenția asupra faptului că prizonierii nu pot fi angajați, ci doar utilizați⁴¹. Propunerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej putea fi însă o inițiativă sovietică, constituind o soluție pentru creșterea numerică a contingentului de cadre din P.C.R. ori Madosz, care la acea dată deja aderase la platforma F.N.D. Referindu-se la Ardealul de Nord, Alexandru Sencovici, în cadrul ședinței Consiliului F.N.D. din 24 ianuarie 1945, propunea în redactarea platformei-program F.N.D., schimbarea formulei „acest pământ românesc este despărțit de restul țării”, cu formula, „această parte a țării noastre este despărțită”. „Nu este numai pământ românesc acolo. Sunt un milion de secui care spun că e pământul lor, pe care stau. De ce să ne angajăm noi că e pământ românesc? De ce să-l declarăm pământ românesc?”⁴², se întreba Alexandru Sencovici. Sub presiunea ocupantului sovietic, guvernul Rădescu adopta în 7 februarie 1945, decretul-lege privind statutul naționalităților.

De „iure” statutul interzicea și pedepsea, orice îngrădire a drepturilor cetățenilor, sau orice privilegiu atribuit pe temeiul rasei, religiei ori naționalităților. În fapt prevederile statutului, erau formulate și redactate de așa natură, încât să consacre minorității maghiare o poziție privilegiată, în raport cu celelalte minorități naționale. Potrivit art. 17 de pildă, toate legile adoptate după 23 august 1944, ca și regulamentele de aplicare a acestora, urmau a fi traduse în limbile acelor naționalități, cu o pondere de cel puțin 5% din populația totală a țării⁴³. Aceasta în condițiile în care, minoritatea maghiară era singura ce depășea acest procent. Ordonanțele și regulamentele emise de autoritățile locale, trebuiau de asemenea publicate, în limba naționalității ce reprezenta cel puțin 30%, din populația județului sau localității respective⁴⁴.

Potrivit statutului, în teritoriile administrative – județe, comune, circumscripții judecătorești – unde minimum 30% din locuitori, vorbeau o limbă maternă comună, alta decât cea română, aceștia se puteau folosi de limba maternă în administrație și justiție. Magistratii instanțelor judecătorești, și funcționarii autorităților administrative din aceste teritorii, erau obligați a cunoaște limba naționalității respective⁴⁵.

Scriptele prezentate în limba maternă de locuitorii acestor comune și județe, erau acceptate de tribunale, judecătorii, consilii comunale și județene, fără ca acestea să fie traduse și în limba română. Statutul limita suveranitatea politică și națională a statului roman asupra Transilvaniei, acordând în fapt cetățenilor români drepturi pe criterii etnice, beneficiarii acestora fiind în primul rând cei de etnie maghiară.

⁴⁰ *Arhivele Naționale ale României*, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos.5/1944, f.113.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Ioan Scurtu, *România viața politică în documente, 1945*, București, Arhivele Statului, 1994, p.84.

⁴³ *Ibidem*, p.122.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 123.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 122.

